

RAQAMLASHTIRISH DAVRIDA O'QITUVCHINING RAQAMLI KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH: NAZARIY ASOSLAR VA ZARUR KO'NIKMALAR

Sa'dinov Azizbek Akram o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Samarqand filiali Ta'lim tarbiya maslahatchisi

Bugungi raqamlashtirish jarayonlari ta'lim tizimida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirib, o'qituvchidan yangicha yondashuv, raqamli madaniyat va zamonaviy kompetensiyalarni talab qilmoqda. Raqamli kompetensiya tushunchasi o'qituvchining axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalana olishi bilan cheklanmay, balki ta'lim jarayoniga raqamli pedagogika yechimlarini integratsiya qilish, media savodxonlik, axborot xavfsizligi, sun'iy intellekt vositalari bilan ishlay olish kabi ko'nikmalarni ham qamrab oladi. **Muslimov** o'qituvchining kompetensiyasini "pedagogik faoliyatni zamon talablari asosida tashkil etish uchun zarur kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarning yagona tizimi" sifatida izohlaydi [1]. Demak, raqamli kompetensiya o'qituvchining kasbiy kompetensiyasining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi.

Raqamli kompetensiyaning mazmuniy talqinida bir necha asosiy yo'nalishlar mavjud. Birinchidan, AKT savodxonligi — bu o'qituvchining kompyuter, internet, raqamli resurslar va turli elektron platformalar bilan ishlay olish qobiliyatidir. **To'raqulov** ta'limga raqamli texnologiyalarni joriy etishda o'qituvchi nafaqat texnik vositalarni bilishi, balki ularni didaktik maqsadga mos qo'llay olishi zarurligini ta'kidlaydi [2]. Ikkinchidan, media savodxonlik o'qituvchidan raqamli kontentni tahlil qilish, uning haqqoniyligini baholash va o'quvchilarga ishonchli manbadan foydalanishni o'rgata bilishni talab qiladi. **Abduqodirov** fikricha, media madaniyatni shakllantirish raqamli ta'limda nafaqat texnik savodxonlikni, balki ma'naviy mas'uliyatni ham rivojlantiradi [4].

Uchinchi muhim yo'nalish — axborot madaniyati. **Mavlonova** axborotni izlash, saralash, qayta ishlash va ta'limiy maqsadda to'g'ri qo'llay olish raqamli kompetensiyaning eng asosiy tarkibiy qismi ekanini qayd etadi [3]. To'rtinchidan, sun'iy intellekt bilan ishlash ko'nikmasi ham zamonaviy o'qituvchi uchun muhim sanaladi. Zero, ta'lim jarayonida AI asosidagi vositalar — ChatGPT, Gemini, Khanmigo, Quizizz AI, Copilot for Education kabi texnologiyalar o'qituvchining metodik faoliyatini yengillashtirmoqda.

O'qituvchilar uchun zarur bo'lgan raqamli kompetensiya tarkibi quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi: texnik, metodik, kommunikativ, analitik, media va ijodiy ko'nikmalar. **Yo'ldosheva** o'qituvchining AKT kompetensiyasini shakllantirish

jarayoni dars dizayni, interaktiv ta'lim, masofaviy metodika va onlayn baholash bilan uzviy bog'liq ekanini ta'kidlaydi [6]. **Tilavov** esa o'qituvchining raqamli madaniyati faqat texnologiyadan foydalanish emas, balki raqamli etikaga rioya qilish, mas'uliyat va refleksiya madaniyatini ham talab qilishini ko'rsatadi [7]. Shuningdek, **Yuldoshev** raqamli ta'limda pedagogik modellashirish o'qituvchi faoliyatini izchil rejalashtirish, tahlil qilish va takomillashtirishga xizmat qilishini asoslaydi [8].

Quyidagi jadvalda o'qituvchilarning raqamli kompetensiyasini tashkil etuvchi asosiy komponentlar yoritilgan.

Jadval 1. O'qituvchilar uchun raqamli kompetensiya tarkibi

Komponentlar	Mazmuni	Namoyon bo'lishi
Texnik	AKT vositalaridan foydalanish	LMS, Office 365, Google Workspace
Metodik	Texnologiyani darsga integratsiya qilish	Onlayn dars, interaktiv topshiriqlar
Kommunikativ	Raqamli muloqot madaniyati	Forum, chat, masofaviy hamkorlik
Analitik	Axborotni tahlil qilish va baholash	Fact-checking, kontent ekspertizasi
Media	Kontent yaratish va sharhlash	Video dars, podkast, infografika
Kreativ	Raqamli innovatsion g'oyalar	AR/VR, simulyatsiya, AI vositalari

Raqamli ta'limda o'qituvchining axborot xavfsizligi, mas'uliyati va raqamli etikaga amal qilishi ham muhim. Usmonboeva raqamli didaktikada o'qituvchi o'quvchining shaxsiy ma'lumotlari bilan ishlashda ehtiyotkorlik va qonunchilik talablariga rioya qilishi zarurligini ta'kidlaydi [9]. Qodirova esa raqamli resurslar bilan ishlash metodikasini takomillashtirish orqali o'qituvchi dars samaradorligini oshirishi mumkinligini bildiradi [10].

O'zbekiston ta'lim tizimida raqamli kompetensiyani rivojlantirish yo'lida sezilarli ijobiy natijalar mavjud bo'lsa-da, hali yechimini kutayotgan muammolar ham bor. Xodjayev ta'lim muassasalarida raqamli infratuzilma teng emasligi, internet sifati va metodik ta'minot yetishmovchiligi asosiy to'siq ekanini qayd etadi [5]. Shu bois, o'qituvchilarni raqamli kompetensiya bo'yicha muntazam tayyorlash, malaka oshirish va konsultativ-metodik ko'mak ko'rsatish zarur.

Xulosa qilib aytganda, raqamli kompetensiya zamonaviy o'qituvchining kasbiy muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy mezonlardan biridir. Uni shakllantirish uzluksiz ta'lim, o'z ustida ishlash, metodik qo'llab-quvvatlash va raqamli ta'lim ekotizimini takomillashtirish bilan bog'liq uzviy jarayondir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Muslimov N.A. Pedagogik kompetensiya va ta'lim jarayonida AKT integratsiyasi masalalari.
2. To'raqulov X.M. Raqamli pedagogika va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi.
3. Mavlonova R.A. Innovatsion ta'lim texnologiyalari: nazariya va amaliyot.
4. Abduqodirov A.A. Media madaniyat va axborot madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslari.
5. Xodjayev B.X. Raqamli ta'lim muhiti va uni tashkil etishning nazariy-metodik asoslari.
6. Yo'ldosheva R.X. O'qituvchilarda AKT kompetensiyasini shakllantirish metodikasi.
7. Tilavov A.S. Pedagogning raqamli madaniyati: tarkib va baholash mezonlari.
8. Yuldoshev J.A. Raqamli ta'limda pedagogik modellashtirish va uning amaliy yechimlari.
9. Usmonboeva M. Raqamli didaktika va masofaviy o'qitishning metodik yondashuvlari.
10. Qodirova D. Raqamli resurslardan foydalanishning samarali metodik usullari.